

Anna Juszko

Ekwiwalencja semantyczna angielskich i polskich słów: "ridiculous", "funny", "śmieszny", "absurdalny" i "niedorzeczny" badana za pomocą "Multicorrespondence Analysis Method"

Prace Językoznawcze 18/2, 53-65

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Anna Juszko
Uniwersytet Wrocławski
e-mail: anna.juszko@gmail.com

Ekwiwalencja semantyczna angielskich i polskich słów: *ridiculous*, *funny*, *śmieszny*, *absurdalny* i *niedorzeczny* badana za pomocą *Multicorrespondence Analysis Method*

Semantic Equivalence of English and Polish Lexemes: *ridiculous*, *funny*, *śmieszny*, *absurdalny* i *niedorzeczny* investigated on the basis of *Multicorrespondence Analysis Method*

The article compares lexical contexts of occurrence of the Polish and English words: *ridiculous*, *funny*, *absurdalny*, *niedorzeczny* and *śmieszny*.

Słowa kluczowe: językoznawstwo, kognitywizm, badania korpusowe, Multicorrespondence Analysis, ekwiwalencja semantyczna

Key words: linguistics, cognitivism, corpus studies, Multicorrespondence Analysis, semantic equivalence

1. Wstęp

Celem niniejszej pracy jest porównanie kontekstów występowania angielskiego słowa *ridiculous* i jego synonimu *funny* oraz polskich, słownikowo zaświadczonych ekwiwalentów: *śmieszny*, *absurdalny* i *niedorzeczny*. Badania zostały przeprowadzone zgodnie z założeniami *Multicorrespondence Analysis Method* na 801 próbkach pobranych z *British National Corpus* oraz z *Narodowego Korpusu Języka Polskiego*. Próbkę poddano opisowi kategori-zacyjnemu mającemu na celu określenie występowania leksemów w swoich systemach językowych. Uzyskany opis posłużył za podstawę analizy statystycznej uwzględniającej korelację wielu czynników. Do przeprowadzenia operacji, takich jak przygotowanie zestawienia danych, wykonywanie obliczeń statystycznych i tworzenie mapy zależności między czynnikami użyto programu komputerowego *R*. Dzięki zastosowaniu metody wieloczynnikowej

analizy statystycznej możliwe było stworzenie mapy korespondencyjnej ukazującej zależność użycia badanych leksemów od rejestru, efektu, jaki mają wywołać u odbiorcy oraz wydźwięku (pejoratywnego, pozytywnego lub neutralnego). Wyniki badań mogą posłużyć za wskazówkę przy wyborze konkretnego ekwiwalentu dla angielskiego leksemu *ridiculous* podczas próby tłumaczenia określonej sytuacji językowej.

2. Metoda MCA

Zastosowana metoda badawcza – *Multicorrespondence Analysis Method* (MCA) – opiera się na założeniach zaczerpniętych z językoznawstwa kognitywnego uzupełnionych o możliwości językoznawstwa korpusowego (m.in. Driven i in. 1982; Rudzka-Ostyn 1989; Geeraerts i in. 1994; Gries 2003, Divjak 2010; Glynn 2010). Jedną z głównych koncepcji kognitywizmu jest istnienie wewnętrznej potrzeby kategoryzacji, czyli rozpoznania, rozróżnienia i zrozumienia otaczających nas elementów rzeczywistości. Pozwala to na uniknięcie chaosu poznawczego i umożliwia szybsze przetwarzanie informacji.

Kolejnym elementem tej teorii, który służy za fundament wybranej metody badawczej, jest analiza naturalnie występującego języka, której wyniki powinny wykazywać się powtarzalnością, a hipotezy weryfikowalnością. W konsekwencji wśród badaczy zaobserwować można tendencję do wykorzystania korpusów jako źródła danych do analiz statystycznych, tym samym implementując założenia językoznawstwa korpusowego. W tym kontekście można więc mówić o korpusowym językoznawstwie kognitywnym (Arppe et. al. 2010). Dzięki zastosowanej metodzie można uniknąć tradycyjnej analizy semantycznej przykładów użycia słowa opartej na intuicji. Zamiast tego w prosty sposób wykonuje się obliczenia, jak często występuje badana cecha i w jaki sposób jej obecność jest zależna od występowania innej cechy. Następnie badanie poziomu istotności (*significance tests*) umożliwia określenie, czy pewne cechy nie występują częściej, niż zakłada prawdopodobieństwo. Taka zmienność statystyczna może być interpretowana jako pewien schemat językowy. Zatem MCA można określić jako technikę eksploracyjną, która pomaga badaczowi określić, które cechy użycia występują wraz z innymi własnościami, za pomocą przedstawienia schematów językowych (*language patterns*) na mapach korespondencyjnych.

Należy podkreślić, że metoda analizy korespondencyjnej MCA służy wyłącznie celom rozpoznawczym i nie umożliwia potwierdzania przyjętych hipotez. Jest to jedynie narzędzie do identyfikacji schematów i eksploracji

danych, które może służyć jako wskazówka i poparcie założeń intuicyjnych. Dotychczas metoda MCA była z powodzeniem stosowana w wielu badaniach nad morfosyntaktyką, semantyką, pragmatyką i socjolingwistyką (cf. Stefanowitsch i Gries 2006; Glynn 2010; Glynn i Nordmark 2013). Schemat działania metody zakłada powtarzalną analizę zbioru cech semantycznych, pragmatycznych i socjokulturowych zachodzących w języku. W tym celu z korpusów pobierane są próbki użycia badanych słów wraz z kontekstem. Następnie te przykłady występowania są poddawane kategoryzacji w oparciu o introspekcję zgodnie z przyjętym problemem badawczym, tzn. jakie cechy semantyczne mogą mieć wpływ na występowanie danych jednostek leksykalnych. Wyniki tych analiz prowadzą do powstania behawioralnego profilu badanych form lingwistycznych. Taki profil, w uwagi na swoją złożoność, interpretowany jest z pomocą wieloczynnikowej analizy statystycznej, do której w niniejszych badaniach zastosowano program *R*. Jest to bezpłatne i łatwo dostępne narzędzie komputerowe, dla którego aktualizacje związane z rozwojem dziedziny są udostępniane w formie nowych modułów oprogramowania. Jest to również jeden z dwóch najczęściej stosowanych programów do analiz statystycznych w naukach humanistycznych. W dalszej części artykułu szczegółowo przedstawione zostanie zastosowanie metody i narzędzia na konkretnym materiale badawczym.

3. Badania

Jak wspomniano powyżej, jedną z możliwości zastosowania metody MCA jest przeprowadzenie analizy cech semantycznych dowolnych leksemów. Właśnie w tym ujęciu przeprowadzono próbę zbadania ekwiwalencji wybranych angielskich i polskich jednostek językowych: *ridiculous*, *funny*, *śmieszny*, *absurdalny*, *niedorzeczny*. Należy tu jeszcze raz podkreślić, że zastosowana metoda umożliwia jedynie zaobserwowanie pewnych zależności, nie zaś weryfikację założonych hipotez, głównie z powodu konieczności kategoryzacji próbek opartej na indukcyjnym nadając wynikom subiektywności.

3.1. Wybrane leksemy

Angielski leksem *ridiculous* w słownikach angielsko-polskich (*Wielki Słownik PWN-Oxford*, *translativa.pl*, *Słownik Fundacji Kościuszkowskiej*, *Słownik Współczesny Longman*, *pl.pons.com*) najczęściej tłumaczony jest jako *śmieszny*. Pierwszą pozycję zajmuje w czterech z pięciu badanych słowników. Jednakże intuicyjnie słowo *śmieszny* implikuje obecność humoru,

a *ridiculous* ironii. Co więcej, *śmieszny* w słownikach polsko-angielskich jest zdecydowanie częściej zestawiany z angielskim słowem *funny* i tylko w dwóch analizowanych słownikach internetowych *ridiculous* pojawia się jako jeden z angielskich ekwiwalentów tego leksemu. Wykorzystane słowniki wskazują również na bliskość znaczeniową angielskiego słowa *ridiculous* z polskimi wyrazami *absurdalny* (trzykrotnie pozycja druga) oraz, rzadziej, *niedorzeczny* (pozycja pierwsza, pozycja siódma). Warto przyjrzeć się też słownikowym definicjom wybranych leksemów:

Longman Dictionary of Contemporary English:

ridiculous «silly or unreasonable»

funny «1. amusing, making you laugh; 2. strange, unusual and difficult to explain; 3. dishonest, seeming to be illegal or dishonest, although you are not exactly sure why»

Mały Słownik Języka Polskiego PWN

śmieszny «wywołujący śmiech, budzący wesołość; komiczny, zabawny; cudaczny»

absurdalny «niedorzeczny, pozbawiony sensu, wewnątrznie sprzeczny»

niedorzeczny «pozbawiony logiki, sensu, sprzeczny ze zdrowym rozsądkiem; bezsensowny, niemądry»

Jak widać, słownikowa definicja leksemu *śmieszny* nie uwzględnia jego ironicznego zastosowania w języku, tym samym stając się semantycznie dalekim od badanego *ridiculous*. Wydaje się natomiast, że leksemowi *ridiculous* znaczeniowo najbliższy jest do polskich słów *niedorzeczny* oraz *absurdalny*. Zastanawiające jest więc, dlaczego słowniki angielsko-polskie jako pierwszy lub jedyny ekwiwalent podają leksem *śmieszny*, a ekwiwalent *niedorzeczny* podają jako jeden z ostatnich lub całkowicie go pomijają. Ta niespójność słownikowa powoduje konieczność przyjrzenia się tym wyrazom w naturalnie występującym języku w celu analizy porównawczej. Pozwoli to na określenie faktycznej bliskości znaczeniowej i wskazanie, w jakich kontekstach stosowane są konkretne leksemy.

3.2. Przygotowanie badań

3.2.1. Korpusy – pobranie próbek badawczych

Źródłem wykorzystanych próbek tekstu przedstawiających konteksty użycia analizowanych leksemów były korpusy zrównoważone: *British National Corpus* oraz *Narodowy Korpus Języka Polskiego*. W badaniach wykorzystano kolejno 128 przypadkowo wybranych przykładów użycia leksemu *absurdalny/a/e*, 250 *funny*, 146 *niedorzeczny/a/e*, 150 *ridiculous* oraz 127 *śmieszny/a/e*. Łącznie z korpusów pobrano 801 próbek tekstu. Analizowane fragmenty składały się z 21 słów (10 wyrazów poprzedzających badany leksem i 10 występujących po nim), co umożliwiło przybliżone poznanie kontekstu. Interesująco przedstawia się sama liczba odnalezionych przykładów użycia poszczególnych leksemów. W *Narodowym Korpusie Języka Polskiego*, składającym się z 300 milionów segmentów, słowo *absurdalny* pojawia się 491 razy, jego żeńska forma *absurdalna* – 390, a nijaka (lub też mnoga niemęskoosobowa) *absurdalne* – 1000. W przypadku leksemu *śmieszny* system odszukał 909 przypadków użycia formy męskiej, 579 żeńskiej i 1000 nijakiej lub mnogiej niemęskoosobowej. Natomiast wyraz *niedorzeczny* występuje jedynie 105 razy w swojej formie męskiej, 91 w żeńskiej i 319 nijakiej bądź mnogiej niemęskoosobowej. Może to sugerować, że leksem *niedorzeczny* występuje w języku naturalnym najrzadziej ze wszystkich trzech badanych polskich słów. W *British National Corpus*, złożonym ze 100 milionów słów, angielski wyraz *ridiculous* pojawia się 1777 razy, a *funny* aż 4317, czego powodem jest prawdopodobnie szerszy zakres możliwości użycia tego drugiego leksemu i jego wieloznaczniowość.

3.2.2. Kategoryzacja leksemów

Pobrane próbki dzięki przedstawieniu kontekstu użycia poszczególnych leksemów umożliwiły dokonanie kategoryzacji semantycznej. Założono, że cechami, które mogą mieć wpływ na relacje pomiędzy poszczególnymi ekwiwalentami leksemu *ridiculous*, są:

- a) rejestr (*Register*¹), w kontekście formalności (*form*), nieformalności (*inform*) lub neutralności (*neut*) sytuacji,
- b) pożądana reakcja odbiorcy (*Effect*) – śmiech (*laugh*) lub zakłopotanie (*conf*), czyli obecność lub nieobecność humoru,

¹ W nawiasach kursywą przedstawiono skróty angielskich słów, które w materiale badawczym stanowią odniesienie do konkretnych kategorii i ich opisów.

c) wydzźwięk (*Valuation*), w znaczeniu negatywnego (*neg*), pozytywnego (*pos*) lub neutralnego (*neut*) przedstawienia sytuacji poprzez użycie badanego słowa.

Początkowo w badaniach uwzględniono również klasę (*Class*) badanego przymiotnika (predykatywną lub nominatywną), jednak w kolejnych etapach stwierdzono brak bezpośredniego wpływu tej kategorii na występowanie konkretnych jednostek i postanowiono zrezygnować z analizy tego elementu. Podobną decyzję podjęto w przypadku kategorii źródła (*Source*), czyli elementu, który określał jeden z badanych leksemów (zachowanie, rzecz abstrakcyjna, rzecz fizyczna, osoba znana, osoba nieznaną, wydarzenie, stan). Zbyt często nie było możliwe przypisanie konkretnego odniesienia i również późniejsze analizy wskazywały na zbyt dużą przypadkowość tej kategorii. Innymi słowy, ta kategoria nie miała wystarczającego wpływu na pojawienie się konkretnego leksemu w danej sytuacji językowej. Ograniczono się więc do zestawienia trzech wyżej opisanych elementów, co również stanowi optymalną liczbę czynników w przypadku analizy wielokorespondencyjnej.

3.2.3. Przygotowanie materiału badawczego

Kolejnym etapem było manualne określenie przynależności kontekstu użycia każdego leksemu do zdefiniowanych kategorii. Odbyło się to w środowisku programu Microsoft Excel. Jest to najsłabszy punkt metody MCA w kontekście miarodajności otrzymanych wyników, ponieważ określenia kategoryzacyjnego dokonuje się intuicyjnie i często ten wybór jest subiektywny. Aby ograniczyć wpływ tego czynnika na jakość przeprowadzonych badań, proces określenia kontekstu został podzielony na dwa etapy. W pierwszym z nich próbki zostały poddane opisowi kategoryzacyjnemu, a w drugim tę czynność poddano weryfikacji przez inną osobę. Niespójności zostały następnie omówione i wspólnie podjęto decyzję o przypisaniu problematycznego użycia leksemu do konkretnej kategorii. Poniżej przedstawiono obraz przedstawiający fragment danych opracowanych w programie Microsoft Excel (rys. 3.1). W pierwszej kolumnie pokazano przykład użycia jednego z wybranych leksemów, w kolejnych kategorię i w ostatniej wyszczególniono badane słowo w formie męskiej liczby pojedynczej.

Example	Effect	Source	Valuation	Class	Register	Lexeme
, now they want us to destroy our lovely new home.' It's <u>ridiculous</u> because the new house is far more in keeping with the countryside than the old	conf	state	neg	pred	inform	ridiculous
can only go there to cut the lawn and pick up mail. It's <u>ridiculous</u> . ¹ I've done everything to get her back. But I'm banging	conf	state	neg	pred	inform	ridiculous
patio. Mrs Love said: ¹ I was horrified. The whole situation was <u>ridiculous</u> . ¹ She and her husband Don, 37, a pathology researcher at nearby	conf	ThingAbs	neg	pred	form	ridiculous
living with her mother. After the hearing the woman said: ¹ It's <u>ridiculous</u> that I have been brought to court. ¹ I was trying to teach my	conf	event	neg	pred	neutral	ridiculous
decided to do so after other sources inaccurately reported on it. ¹ I read <u>ridiculous</u> things like Diana arriving on my doorstep in a pair of jeans which were absolute	conf	ThingCon	neg	nom	inform	ridiculous
far more casualties and dismissed the warnings to LBC Radio and a travel agent as <u>ridiculous</u> . ¹ This seems to be the continuance of this obscene game which the IRA	conf	ThingAbs	neg	pred	form	ridiculous
replied: ¹ Bjorn very seldom loses his temper. But he says it's <u>ridiculous</u> . ¹ # Brave Laura home at last # Olga Craig, in Pittsburgh #	conf	unknown	neg	pred	neutral	ridiculous
I couldn't take it any more. I enjoy office banter but this was <u>ridiculous</u> . I often left in tears. ¹ Her husband worked away from home a	conf	beh	neg	pred	inform	ridiculous
for the Hare And Hounds, at Sway, said: ¹ It's totally <u>ridiculous</u> . ¹ # Bus smash pupils hurt # A TOTAL of 38 children were taken	conf	unknown	neg	pred	neutral	ridiculous
be the unit director, which didn't come cheap. ¹ It's a <u>ridiculous</u> amount, but Alexander is worth every penny. ¹ Ready Plan Insurance manager Steve	conf	ThingAbs	neg	nom	inform	ridiculous
to be the unit director, which didn't come cheap. It's a <u>ridiculous</u> amount, but Alexander is worth every penny. ¹ Ready Plan Insurance manager Steve	conf	ThingAbs	neg	nom	inform	ridiculous

Rys. 3.1. Prezentacja danych – gotowy materiał badawczy (fragment)

3.3. Proces badania

3.3.1. Przesłanie materiału badawczego do programu R

Z gotowego materiału badawczego utworzono bazę danych składającą się z leksemów i ich kategorii. Następnie dane te przesłano do programu *R* i dokonano ich wstępnego podsumowania. Jego wynik przedstawia rys. 3.2.

```
> summary(newdf)
  Effect      Valuation      Register      Lexeme
conf :445    neg :374    form : 95    absurdalny :128
laugh:356    neut:214   inform:178  funny      :250
              pos :213    neut :528   niedorzeczny:146
                                   ridiculous :150
                                   śmieszny  :127
```

Rys. 3.2. Podsumowanie danych

W przypadku pożądanego efektu u odbiorcy, nieco częściej obserwowano użycie konkretnego leksemu w sytuacjach pozbawionych kontekstu humorystycznego (*conf*). Widoczne jest to również w kategorii wydzwięku (*Valuation*), gdzie najczęściej stwierdzano wymiar negatywny (*neg*). W ujęciu rejestru (*Register*) pobrane próbki okazały się w odbiorze neutralne, a rejestr wysoki (*form*) dotyczył tylko nieco ponad 10% badanych sytuacji językowych.

3.3.2. Obliczenie wartości p i przeprowadzenie testu chi-kwadrat

Wartość p , czyli obliczana wartość istotności, stanowi o prawdopodobieństwie, że zaobserwowane relacje w materiale badawczym pojawiły się przypadkowo, przy założeniu, że różnica lub podobieństwo pomiędzy analizowanymi czynnikami wynosi zero (hipoteza zerowa została spełniona). Im wyższa wartość p , tym większa pewność, że związki ukazane w materiale badawczym właściwie wykazują relacje pomiędzy badanymi kategoriami w języku naturalnym oraz że w przypadku pobrania innych próbek użycia wybranych leksemów uzyskano by takie same wyniki. Niestety decyzję o tym, czy wyniki są istotne podejmuje się w sposób arbitralny. Dla utworzonego materiału badawczego program *R* wyliczył wartość p równą $2.2e-16$, czyli $2.2 \times 10^{-16} = 0.000000000000000022$. Uzyskana wartość istotności jest uznawana za małą, można więc przyjąć, że badana próbka odpowiada rzeczywistości.

Test zgodności chi-kwadrat, zwany również testem Pearsona, wykonuje się, aby sprawdzić zależność pomiędzy dwoma badanymi kategoriami. Odbywa się to za pomocą porównania wartości obserwowanych (uzyskanych w badaniu) i oczekiwanych (teoretycznych). Jeżeli różnica pomiędzy tymi wartościami jest znacząca, można stwierdzić istnienie relacji pomiędzy dwiema zmiennymi.

$$\chi^2 = \sum \frac{(O - E)^2}{E}$$

Rys. 3.3. Wzór obliczania *chi-kwadrat*

W powyższym wzorze O oznacza wartość obserwowaną, a E oczekiwaną. Poniżej przedstawiono również wyniki uzyskane dla opracowanego materiału badawczego (rys. 3.4). Do wykonania tych obliczeń, podobnie jak w przypadku wartości p , zastosowano program *R*. Poniżej umieszczono rys. 3.4. przedstawiający obraz wykonany przez ten program w ramach ustalania wartości p i badania chi-kwadrat. Istotność (p -value), jak już wcześniej wspomniano,

```

Pearson's Chi-squared test

data: xtab
X-squared = 476.7267, df = 12, p-value < 2.2e-16

> O = CHI$observed
> E = CHI$expected
> E
  Valuation.neg Valuation.neut Valuation.pos Class.ncm Class.pred Register.form Register.inform Register.neutral Lexeme.absurdalny Lexeme.funny
conf 207.7778 118.8889 118.3333 181.6667 263.3333 52.77778 98.88889 293.3333 71.11111 138.8889
laugh 166.2222 95.11111 94.66667 145.3333 210.6667 42.22222 79.11111 234.6667 56.88889 111.11111

  Lexeme.niedorzeczny Lexeme.ridiculous Lexeme.smieszny
conf 81.11111 83.33333 70.55556
laugh 64.88889 66.66667 56.44444

> O
  Valuation.neg Valuation.neut Valuation.pos Class.ncm Class.pred Register.form Register.inform Register.neutral Lexeme.absurdalny Lexeme.funny
conf 291 138 16 155 290 64 79 302 49 115
laugh 83 76 197 172 184 31 99 226 79 135

  Lexeme.niedorzeczny Lexeme.ridiculous Lexeme.smieszny
conf 137 9 108 36
laugh 9 42 91

> (O-E)^2/E
  Valuation.neg Valuation.neut Valuation.pos Class.ncm Class.pred Register.form Register.inform Register.neutral Lexeme.absurdalny Lexeme.funny
conf 33.33339 3.072066 88.49671 3.914373 2.700422 2.386199 4.000425 0.2560606 6.875174 4.108889
laugh 41.66674 3.840083 110.62089 4.892966 3.375527 2.982749 5.000156 0.3200758 8.593967 5.136111

  Lexeme.niedorzeczny Lexeme.ridiculous Lexeme.smieszny
conf 38.50974 7.301333 16.92406
laugh 48.13718 9.126667 21.15507

> RES= CHI$res
> RES
  Valuation.neg Valuation.neut Valuation.pos Class.ncm Class.pred Register.form Register.inform Register.neutral Lexeme.absurdalny Lexeme.funny
conf 5.773508 1.752731 -9.407269 -1.978477 1.643296 1.544733 -2.000031 0.5060293 -2.162205 -2.027039
laugh -6.454978 -1.959613 10.517647 2.212005 -1.837261 -1.727064 2.236103 -0.5657524 2.1931547 2.266299

  Lexeme.niedorzeczny Lexeme.ridiculous Lexeme.smieszny
conf 6.205622 2.702098 -4.113886
laugh -6.938096 -3.021037 4.599465

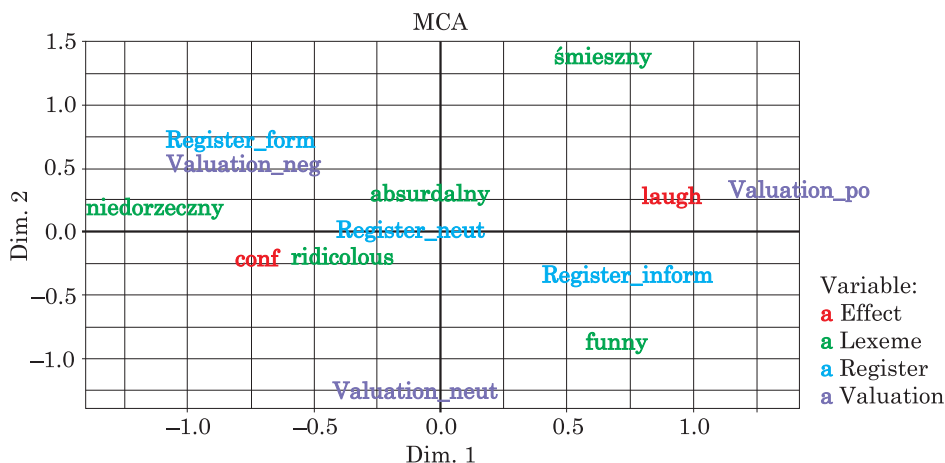
```

Rys. 3.4. Wartość p i chi kwadrat obliczone dla zebranych danych

wyniosła $2.2e-16$ i została zaznaczona czerwonym okręgiem. Jako że jedyną kategorią posiadającą dwie zmienne była kategoria efektu, to właśnie dla niej została wyliczona relacja w teście chi-kwadrat. Pierwsze zestawienie danych pod literą *E* odnosi się do oczekiwanych wartości, a drugie, pod literą *O*, do obserwowanych. Trzecie z kolei przedstawia wyniki przeprowadzonego testu zgodności. Jak widać na obrazie, największe znaczenie statystyczne ma dla tych jednostek kategoria „wydźwięk pozytywny” (*Valuation-pos*), a najmniejszą „rejestr neutralny” (*Register-neutral*). Potwierdza to również ostatnie zestawienie (RES), które prezentuje tzw. reszty Pearsona. Dzięki nim łatwo zaobserwować, które relacje są najistotniejsze. Ogólnie otrzymane wartości są akceptowalne i można uznać, że odzwierciedlają faktyczny stan języka.

3.3.3. Tworzenie mapy korespondencyjnej

Ostatnim etapem badania jest stworzenie mapy korespondencyjnej. Do tego celu ponownie wykorzystano program *R* uzupełniony o bibliotekę *FactoMineR*. Jest to pakiet, którego autorami są Francois Husson, Julie Josse, Sebastien Le, Jeremy Mazet. Umożliwia on eksploracyjne badania uwzględniające wiele zmiennych, m.in. stosowaną w niniejszych badaniach analizę MCA. Dzięki niemu możliwe było uzyskanie przejrzystej mapy ukazującej zależność pomiędzy badanymi leksemami a czynnikami determinującymi ich stosowanie w języku. Została ona zamieszczona na rys. 3.5.

Rys. 3.5. Mapa wielokorespondencyjna (*multicorrespondence plot*) ukazująca konteksty użycia *ridiculous* i jego angielskiego synonimu *funny* oraz polskich ekwiwalentów *absurdalny*, *niedorzeczny*, *śmieszny*

Widać na nim rozmieszczenie poszczególnych elementów, których odległość od siebie sugeruje bliskość znaczeniową. Z prawej strony znajduje się legenda poszczególnych kategorii, które oznaczają kolejno: pożądaną reakcję odbiorcy (*Effect*), leksem (*Lexeme*), rejestr (*Register*), wydźwięk (*Valuation*). Przypisano im również kolory w celu łatwiejszej identyfikacji poszczególnych czynników na mapie semantycznej.

3.4. Analiza wyników

Wyniki przeprowadzonych obliczeń na uzyskanym materiale badawczym zostały przedstawione na rys. 3.5. Utworzoną mapę można interpretować na wiele sposobów. Zgodnie z jednym z nich zauważyć można, że rejestr neutralny sprzyja występowaniu leksemu *absurdalny*, dzieje się tak również w przypadku neutralnego wydźwięku. Dostrzegalna jest także zależność pomiędzy rejestrem nieformalnym i słowem *funny*. Widać też, że wyraz *ridiculous* zdecydowanie częściej stosowany jest w sytuacjach pozbawionych humoru (*conf*). Na podstawie powstałej mapy znaczeniowej można wysunąć nieco dalej idące wnioski. Chcąc znaleźć odpowiedni ekwiwalent dla leksemu *ridiculous* można założyć, że im bardziej formalny rejestr wypowiedzi i jej negatywny wydźwięk, tym trafniejszy może okazać się wybór słowa *niedorzeczny/a/e*. Zmierzając jednak ku sytuacji bardziej neutralnej w rejestrze i wydźwięku, można założyć odpowiedniość wyboru wyrazu *absurdalny/a/e*. Natomiast w kontekstach humorystycznych i mniej formalnych, prawdopodobnie bardziej naturalne będzie użycie leksemu *śmieszny/a/e*. Na pewnym poziomie potwierdza to założenia intuicyjne.

4. Podsumowanie

Przeprowadzone badania pozwoliły na stworzenie uproszczonego obrazu semantycznych powiązań pomiędzy leksemem *ridiculous* i jego słownikowymi odpowiednikami: *funny*, *absurdalny*, *niedorzeczny* i *śmieszny*. Na podstawie zebranych danych udało się statystycznie określić położenie wybranych wyrazów na mapie, co z kolei umożliwiło próbę interpretacji kontekstów ich występowania. Zastosowana metoda MCA pozwoliła na dogłębne zbadanie semantycznych zależności badanych leksemów dla wybranych kategorii. Wyniki analizy mogą posłużyć jako wskazówka i potwierdzenie założeń intuicyjnych w przypadku problemu z wyborem ekwiwalentu leksemu *ridiculous* podczas próby przetłumaczenia danej sytuacji z języka angielskiego na język polski.

Słowniki

- Fisiak, J., Adamska-Salaciak, A., & Gąsiorowski, P. (Eds.) (2003): *Nowy Słownik Fundacji Kościuszkowskiej: The New Kosciuszko Foundation Dictionary*. Kosciuszko Foundation.
- Fisiak, J. et.al. (Eds.). (2006): *Longman: słownik współczesny angielsko-polski, polsko-angielski*. Harlow: Longman.
- Mayor, M. (Ed.). (2009): *Longman dictionary of contemporary English*. Harlow: Longman.
- Linde-Usiekiewicz, J. et.al. (Eds.). (2002): *Wielki słownik angielsko-polski Oxford-PWN*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Skorupka, S., Auderska, H., & de Bondy, Z. Ł. (Eds.). (1974): *Mały słownik języka polskiego*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe. <http://pl.pons.com/t%C5%82umaczeniehttp://translatca.pl/>

Literatura

- Arppe, A., Gilquin, G., Glynn, D., Hilpert, M., & Zeschel, A. (2010): Cognitive corpus linguistics: Five points of debate on current theory and methodology. *Corpora*, 5(1).
- Driven, R., Goossens, L., Putseys, Y. & Vorlat, E. (1982): *The Scene of Linguistics in Action and its Perspectivization by SPEAK, TALK, SAY and TELL*. Amsterdam: John Benjamins.
- Divjak, D. (2006): *Structuring the Lexicon: A Clustered Model for Near-Synonymy*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Geeraerts, D., Grondelaers S. & Bakema P. (1994): *The Structure of Lexical Variation. Meaning, naming, and context*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Geeraerts, D. (2006): Methodology in Cognitive Linguistics. Gitte Kristiansen, et.al. eds. *Cognitive Linguistics: Current Applications and Future Perspectives*. Berlin: Mouton de Gruyter, 21–50.
- Glynn, D. (2010): Testing the Hypothesis. Objectivity and verification in usage-based Cognitive Semantics. Dylan Glynn, & Kerstin Fischer, eds. *Quantitative Cognitive Semantics, Corpus-Driven approaches*. Berlin: Mouton de Gruyter, 239–270.
- Glynn, D. (2014): Correspondence Analysis. An exploratory technique for identifying Osage patterns. Dylan Glynn & Justyna Robinson, eds. *Corpus Methods for Semantics: Quantitative studies in polysemy and synonymy*, Amsterdam: John Benjamins, 133–180.
- Greenacre, M. (2007): *Correspondence Analysis in Practice*. London: Chapman and Hall.
- Gries, S. Th. (2006): Corpus-based methods and cognitive semantics: The meanings of to run, Stefan Th. Gries, Anatol Stefanowitch eds. *Corpus in cognitive linguistics: Corpus-based approaches to syntax and lexis*. Berlin: Mouton de Gruyter, 57–99.
- Gries, S. Th. & Divjak D. (2006): Ways of trying in Russian: Clustering behavioral profiles. *Corpus Linguistics and Linguistic Theory*, 23–60.
- Lakoff, G. (1987): *Women, Fire, and Dangerous Things. What Categories Reveal about the Mind*. Chicago: University of Chicago Press.
- Nordmark, H., & Glynn, D. (2013): ANXIETY between mind and society: a corpus-driven cross-cultural study of conceptual metaphors. in: *Explorations in English Language and Linguistics*, 1(1), 107–13.
- Rudzka-Ostyn, B. (1989): Prototypes, schemas, and cross-category correspondences: the case of *ask*. *Linguistics* 27, 613–661.

Summary

The aim of this study was to compare the contexts of occurrence of the English words *ridiculous* and *funny* and the Polish *absurdalny*, *niedorzeczny* and *śmieszny*. The selection was made on the basis of the search results for equivalents of the lexeme *ridiculous* in five different English-Polish dictionaries (three traditional and two web dictionaries). Another word taken into account is *funny*, which is a synonym of the source word *ridiculous*, and at the same time the most frequently appearing English equivalent of the Polish lexeme *śmieszny*. In order to perform a semantic analysis of these five lexemes, the cognitive-corpus method called Multicorrespondence Analysis (MCA) was used. Therefore, in accordance with the steps suggested by the selected method, the corpora were first used to retrieve samples of the selected linguistic units, which then were subjected to categorization and statistical analysis. Due to a chi-square test and calculation of the p-value, it was possible to determine the reliability of the results. The created multi-correspondence map allowed us to analyze the occurring correlation between factors. Finally, an attempt to perform a semantic interpretation of the observed relationships was made.